

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ: ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΜΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΙΔΗΣ

Στις 10-12 Μαρτίου, το Κόμμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς, ο Συνασπισμός, το δίκτυο Transform και το Ινστιτούτο Ν. Πουλιαντζάς συνδιοργάνωσαν στην Αθήνα το διεθνές συνέδριο «Δημόσιο χρέος και πολιτικές λιτότητας στην Ευρώπη». Όπως υποδηλώνει ο υπότιτλος του συνεδρίου, η κύρια στόχευση ήταν να ανιχνευτούν βασικές κατευθύνσεις μιας απάντησης της ευρωπαϊκής Αριστεράς στη σημερινή κρίση.

Στις εργασίες του συνεδρίου συμμετείχαν στελέχη και διανοούμενοι της ελληνικής και ευρωπαϊκής Αριστεράς και στον διάλογο που αναπτύχθηκε διαπιστώθηκαν ευρύτερες συγκλίσεις –αλλά και ορισμένες παραλλαγές ή αποκλίσεις, οι οποίες επιχειρείται να συνοψιστούν παρακάτω.

Από τις εθνικές περιπτώσεις στην κρίση της ευρωπαϊκής περιφέρειας...

Κεντρικός άξονας της συζήτησης ήταν τα πολλαπλά επίπεδα στα οποία εκδηλώνεται η κρίση, καθώς και το ερώτημα εάν πρόκειται για επιμέρους εθνικές περιπτώσεις ή αν εντάσσονται σε ένα ευρύτερο αναλυτικό πλαίσιο. Εκκινώντας εύλογα από τις περιφερειακές χώρες της ΕΕ, τα κατά κόσμον PIGS, η συζήτηση ανέδειξε την εξάρτηση από τον χρηματοπιστωτικό τομέα και την έκρηξη του δημόσιου χρέους ως κοινό στοιχείο κρίσης στις εν λόγω οικονομίες, αλλά ταυτόχρονα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε εθνικής περίπτωσης. Η φορολογική ασυλία των ισχυρότερων στρωμάτων, η γενικευμένη φοροδιαφυγή και η συνεχής υστέρηση εσόδων σε σχέση με τα αντίστοιχα επίπεδα της ευρωζώνης, οι υψηλές στρατιωτικές δαπάνες, η απουσία ελέγχου της κοινωνικής αποτελεσματικότητας των δημοσίων δαπανών, η ιδιωτικοποίηση του δημόσιου χώρου, το κομματικό κράτος με τις συντεχνιακές συμφύσεις που δημιουργήθηκε ως βασικός μηχανισμός απόσπασης κοινωνικής συναίνεσης, είναι μερικά από τα αίτια της ελληνικής παθογένειας που επισημάνθηκαν.

Παραπέρα, τονίστηκε ότι η Ισπανία ενσωματώθηκε στον διεθνή καταμερισμό στη βάση μιας υπερβολικής εξάρτησης από τον τουρισμό και τον τομέα των κατασκευών, ενώ εγκαταλείφθηκε ο αγροτικός και βιομηχανικός τομέας. Η επιπλέον εξάρτηση από επενδύσεις του διε-

θνούς χρηματοπιστωτικού τομέα οδήγησε εν τέλει στη φούσκα της αγοράς ακινήτων (Χοσέ Λουίς Σεντέγια, Γραμματέας του ΚΚ Ισπανίας). Στην περίπτωση της Πορτογαλίας, βασική πηγή της κρίσης θεωρήθηκε η εθνικοποίηση τραπεζών που απειλούνταν με χρεοκοπία, δηλαδή η κοινωνικοποίηση των ζημιών τους, σε συνδυασμό με τη διαρκή κερδοσκοπία του χρηματοπιστωτικού τομέα (Μαριάννα Μορτάγκουα, Μπλόκο της Αριστεράς, Πορτογαλία).

Αν, όμως, τα δομικά αίτια της κρίσης στις τρεις χώρες ποικίλλουν, μοιάζει απολύτως κοινή η έως τώρα μεθοδολογία αντιμετώπισης της κρίσης: μέτρα λιτότητας με περικοπές σε μισθούς, συντάξεις και προνοιακές πολιτικές, «απελευθέρωση» της αγοράς εργασίας, αύξηση της έμμεσης φορολογίας και μείωση της φορολογίας για τις επιχειρήσεις, μηδενική ρυθμιστική παρέμβαση στο τραπεζικό σύστημα – μέτρα που, εν τέλει, μάλλον επιτείνουν την ύφεση και την ανεργία, υπονομεύοντας την κοινωνική συνοχή.

...και από εκεί, στην κρίση της ευρωζώνης

Περαιτέρω όμως, επιβεβαιώθηκε ότι οι επιμέρους κρίσεις στις χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας συνδέονται ευθέως με μια κρίση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η οποία, εξάλλου, δεν είναι ανεξάρτητη από τη δομική κρίση του χρηματοπιστωτικού καπιταλιστικού συστήματος και τις αιτίες της: άνιση ανάπτυξη, απορρύθμιση των χρηματαγορών, εμπορικός ανταγωνισμός (Φρανσουά Ντελαπιέρ, Γραμματέας του Κόμματος της Αριστεράς, Γαλλία).

Τα ελλειμματικά εμπορικά ισοζύγια ιδίως των χωρών του Νότου, η απώλεια ανταγωνιστικότητας και η συναφής υπερχρέωση, είναι η άλλη όψη των πλεονασμάτων χωρών του ευρωπαϊκού κέντρου –και κυρίως της νεο-μερκαντιλιστικής Γερμανίας– που συσσωρεύτηκαν στην ευρωζώνη. Οφείλονται μάλιστα, σε σημαντικό βαθμό, στην εντυπωσιακή μισθολογική συμπίεση, στα διαρκή προγράμματα λιτότητας (όπως η «Ατζέντα 2010»), εν τέλει στην πολιτική μισθολογικού ντάμπινγκ που εφαρμόζει η Γερμανία, την τελευταία δεκαετία τουλάχιστον (έχει σημασία ότι οι διαπιστώσεις αυτές προήλθαν κυρίως από Γερμανούς, όπως ο Μίχαελ Σλεχτ, υπεύθυνος του Die Linke για θέματα οικονομικής πολιτικής).

Το έτερο σκέλος της κρίσης αφορά γενικότερα το δημόσιο χρέος, καθώς σε παγκόσμιο επίπεδο η κρίση –αρ-

Ο Γιάννης Μπαλαμπανίδης σπουδάζει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

«κά» ιδιωτικού χρέους μετατράπηκε σε κρίση δημόσιου χρέους ως απόκριση των κρατών στις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης (Ρικάρντο Μπελοφιόρε, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Μπέργκαμο). Εκεί συνέβαιναν σήμερα προϋπάρχουσες μακροϊστορικές ανισοροπίες: από τα τέλη των «ένδοξων τριάντα», οι μισθοί παρέμειναν καθηλωμένοι παρότι αυξήθηκε η παραγωγικότητα της εργασίας, η ανισοκατανομή του πλούτου εντάθηκε, ο χρηματοπιστωτικός τομέας εκτινάχθηκε παίρνοντας τα ηνία από την πραγματική οικονομία, έτσι που η νέα κερδοφορία και ανάπτυξη στηρίχθηκε στον ιδιωτικό δανεισμό, ο οποίος αυξήθηκε δραματικά, ώσπου εξερράγη το 2008 (Μπριγκίτε Ούνγκερ, Πανεπιστήμιο της Ουτρέχτης, Ολλανδία). Η κρίση του παγκόσμιου ιδιωτικού χρέους αντιμετωπίστηκε με ευρύτατες κρατικές παρεμβάσεις (ΗΠΑ, Κίνα, Ιαπωνία αλλά και Γερμανία, Γαλλία) προς διάσωση των τραπεζών, δανειοδότηση των κλονιζόμενων βιομηχανιών και στήριξη της απασχόλησης. Με αποτέλεσμα, όμως, να εκραγεί με τη σειρά του το παγκόσμιο δημόσιο χρέος, αφού απορρόφησε τις φούσκες των καταναλωτικών, επενδυτικών και τραπεζικών δανείων. Το δημόσιο χρέος, όπως χαρακτηριστικά ειπώθηκε (Γιώργος Σταθάκης), είναι το πεδίο γύρω από το οποίο θα κλιμακωθούν όλες οι συγκρούσεις, πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές, τα επόμενα χρόνια.

Η διαχείριση της κρίσης: «Οικονομική Διακυβέρνηση» με γερμανικό πρότυπο

Η διαχείριση της κρίσης από τις κυρίαρχες δυνάμεις στην Ευρώπη οδηγεί σε μια «αμερικανοποίηση» της Ευρώπης (όχι απλώς σε συρρίκνωση των μισθών αλλά σε μια συνολική υπονόμηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου) καθώς και στην εφαρμογή της «γερμανικής» συνταγής στο σύνολο των οικονομιών: στην εξαγωγή του γερμανικού μοντέλου (συμπίεση μισθών και κοινωνικών παροχών) σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, και όχι μόνο στις χώρες της περιφέρειας. Η προωθούμενη θεσμοποίηση της «Οικονομικής Διακυβέρνησης» (και το συναφές «Σύμφωνο για το ευρώ») επιχειρεί να «κλειδώσει» μια ευρωπαϊκή στρατηγική η οποία, με επίκεντρο συμπληρωματικά την ανταγωνιστικότητα και τη λιτότητα, θα στοχεύει στη δημιουργία εμπορικών πλεονασμάτων σε όλες τις χώρες –παραβλέποντας ότι το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών και εισαγωγών αφορά ανταλλαγές στην εσωτερική αγορά της ΕΕ ή ενδεχομένως επιχειρώντας ακριβώς να στρέψει τις χώρες σε αγορές πέραν της Ευρώπης.

Τι να κάνουμε: εθνική ή διεθνική λύση;

Με όλα αυτά τα αναλυτικά δεδομένα, προκύπτει το στρατηγικής φύσης ερώτημα σε ποιο επίπεδο αντιμετωπίζεται η κρίση. Μία δέσμη απόψεων, μάλλον έκκεντρη, που αναπτύχθηκε στο συνέδριο, θεωρεί ότι η μονεταριστική συ-

γκρότηση της ΕΕ, με μοχλό το κοινό νόμισμα, έχει υπονομεύσει δομικά και εξαρχής την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, καθιστώντας την μηχανισμό διεύρυνσης των ανισοτήτων στην ευρωζώνη και πειθάρχησης των χωρών στο νεοφιλεύθερο πρότυπο. Επομένως, η απάντηση μπορεί να είναι, μέσω ακόμη και της μη αναγνώρισης και δραστηκής διαγραφής του χρέους ή δυνητικά μιας παύσης πληρωμών, η αποδέσμευση από το σημερινό πλαίσιο πολιτικής σε μία έστω χώρα της ΕΕ, που μπορεί να οδηγήσει είτε στην ολική αποδέσμευση της χώρας από την ΕΕ είτε και να προκαλέσει ένα ντόμινο ανάλογων εξελίξεων στις υπόλοιπες.

Ωστόσο, σε πολλές παρεμβάσεις υπογραμμίστηκε ότι η παύση πληρωμών ίσως δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από όσα λύνει, καθώς (και σε αντίθεση με περιπτώσεις όπως της Αργεντινής) η Ελλάδα, ή όποια άλλη χώρα, βρίσκεται εντός ενός κοινού νομίσματος: τυχόν έξοδος από το ευρώ θα διέλυε το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας αλλά θα είχε και επιπτώσεις στο ευρωπαϊκό, που κατέχει μέρος του (ελληνικού) χρέους· επιπλέον θα όξυνε την κρίση χρέους, ελλείψει πλεονασμάτων και αφού το χρέος παραμένει σε ευρώ, ενώ η υποτίμηση του νομίσματος και η φυγή κεφαλαίων θα είχε άμεσα συνέπειες στο βιοτικό επίπεδο της συντριπτικής πλειονότητας της κοινωνίας (Γιαν Τοπορόφски, Πανεπιστήμιο του Λονδίνου, SOAS).

Σε στρατηγικό επίπεδο, στο συνέδριο συνομολογήθηκε μάλλον παρά αμφισβητήθηκε η δέσμευση των αριστερών δυνάμεων στην προσπάθεια αντιμετώπισης του ευρωπαϊκού ζητήματος με όρους αντίστοιχα ευρωπαϊκούς, και ειδικότερα με όρους αλληλεγγύης και όχι ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της μιας εθνικής οικονομίας έναντι της άλλης.

Εμπειρίες από τη Λατινική Αμερική

Στη διερεύνηση συγκεκριμένων προτάσεων για το δέον γενέσθαι, αρκετές παρεμβάσεις επικαλέστηκαν συναφείς εμπειρίες από χώρες της Λατινικής Αμερικής, προτείνοντας λ.χ. αντί της πλήρους εξόφλησης του χρέους, που συνεπάγεται διαρκή λιτότητα και ύφεση, τον δημόσιο έλεγχο της νομιμότητας του χρέους (περίπτωση Ισημερινού) ή και την άρνηση αποπληρωμής ενός τουλάχιστον μέρους του σε βάρος των πιστωτών (Ερίκ Τουσέν). Άλλοι, όμως (όπως ο πρώην υπουργός στην κυβέρνηση του Ισημερινού Πέδρο Παέζ), προειδοποιούν ότι οι χρήσιμες αυτές εμπειρίες δεν μπορεί να μεταφερθούν ευθέως στις χώρες της ΕΕ. Παρ' όλα αυτά, καινοτόμες ιδέες όπως η Τράπεζα του Νότου στον χρηματοπιστωτικό τομέα, η οποία παρέχει στις χώρες της Λατινικής Αμερικής πιστώσεις για παραγωγικές δραστηριότητες και ενίσχυση της απασχόλησης, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για μια ουσιαστική αναμόρφωση της οικονομικής αρχιτεκτονικής της ευρωζώνης.

Κατευθύνσεις για μια απάντηση της ευρωπαϊκής Αριστεράς

Ως οδηγητική αρχή για την επίλυση του προβλήματος του χρέους, που να ισορροπεί ανάμεσα στη δημοσιονομική και την αναπτυξιακή κατεύθυνση, προτάθηκε η πολιτική-οικονομική διάκριση ανάμεσα στο «καλό» και το «κακό» δημόσιο χρέος (Γιάννης Δραγασάκης, ακολουθώντας και τις αναλύσεις του Ζακ Αταλί): «κακό» θεωρείται το παρελθόν χρέος, ως νεκρό βάρος για τις οικονομίες, το οποίο θα πρέπει να απορροφηθεί και σταδιακά να αποσβεστεί από κάποιον ευρωπαϊκό ή διεθνή φορέα ως κοινό ευρωπαϊκό χρέος, ενώ το «καλό» είναι το αναγκαίο νέο χρέος προκειμένου να εξυπηρετηθούν αναπτυξιακοί σκοποί και να μη βυθιστούν οι ευρωπαϊκές κοινωνίες σε ένα σπирάλ ύφεσης, με όλες τις συνέπειες.

Συνεπώς, το πλαίσιο μιας προοδευτικής απάντησης στην κρίση χρέους θα πρέπει να αναπτύσσεται σε δύο κατευθύνσεις: αφενός ριζική μείωση του χρέους, αφετέρου χρηματοδότηση της ανάκαμψης. Το πλαίσιο αυτό εξειδικεύθηκε με ειδικότερες προτάσεις, με κυριότερες τις εξής:

- Εάν η κρίση χρέους είναι διεθνές πρόβλημα, η επίλυσή του περνά μέσα από μια πολυμερή ευρωπαϊκή διαδικασία αναδιάρθρωσης του χρέους για όλες τις χώρες που αντιμετωπίζουν το ίδιο πρόβλημα. Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται οι προτάσεις για απευθείας δανεισμό των κρατών από την ΕΚΤ, έκδοση ευρωομολόγων ως εναλλακτική πηγή χρηματοδότησης των κρατών έναντι της κεφαλαιαγοράς, δημιουργία ενός Κοινού Μηχανισμού Δανεισμού των ευρωπαϊκών χωρών με όρους αλληλεγγύης και όχι πειθαρχίας.

- Ταυτόχρονη αναπτυξιακή ώθηση και σε εθνικό επίπεδο στις χώρες με πρόβλημα χρέους (ανάπτυξη και αύξηση των δημοσίων εσόδων με φορολόγηση του πλούτου αντί της λιτότητας) και κυρίως σε ευρωπαϊκό.

- Εξωτερική οικονομική ισορροπία αντί του μονόπλευρου εξαγωγικού προσανατολισμού (όπως η «συνταγή» της Γερμανίας). Αυτό σημαίνει ότι, εφόσον η ύπαρξη κοινού νομίσματος προϋποθέτει τη διαμόρφωση κοινής νομισματικής αλλά και οικονομικής πολιτικής, ο μακροοικονομικός συντονισμός της ευρωζώνης οφείλει να βασίζεται στην αντιμετώπιση του μισθολογικού και φορολογικού ντάμπινγκ.

- Ουσιαστική περιφερειακή αναδιανομή, με μεταφορά πόρων προς τις φτωχότερες χώρες της ευρωζώνης. Ανα-

γκαία προϋπόθεση είναι η ουσιαστική ενίσχυση του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού και η χρηματοδότησή του με νέα εργαλεία, όπως η επιβολή ενός ευρωπαϊκού φόρου στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές.

- Αντικατάσταση του Συμφώνου Σταθερότητας από ένα Σύμφωνο για την Απασχόληση και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που συνεπάγεται και έναν ουσιαστικό μετασχηματισμό των προβλεπόμενων δεικτών: η αναγκαία χαλάρωση των κριτηρίων (και ανεφάρμοστων) δημοσιονομικών δεικτών χρειάζεται να συνοδεύεται από δείκτες που αφορούν την απασχόληση, την κοινωνική πολιτική, την αειφόρο ανάπτυξη (προτάσεις του Δικτύου Ευρωπαίων Οικονομολόγων).

- Ρύθμιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με από τη δημιουργία δημόσιου πυλώνα τραπεζών στις χώρες – με προοπτική τη δημιουργία νέων δομών για τη ρύθμιση των χρηματαγορών παγκοσμίως (Όσκαρ Λαφοντέν).

Αξίζει να σημειωθεί ότι στο παραπάνω πλαίσιο, πρώην πρόεδρος της ευρωομάδας της Αριστεράς Φρανσουά Βιρτς παρουσίασε την πρωτοβουλία του Κόμματος Ευρωπαϊκής Αριστεράς για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου Κοινωνικής Ανάπτυξης και Αλληλεγγύης. Ο σκοπός είναι καταρχάς η συλλογή ενός εκατομμυρίου υπογραφών σε όλη την Ευρώπη, ώστε αξιοποιώντας τη νέα δημοκρατική δυνατότητα της «πρωτοβουλίας πολιτών» να κατατεθεί η πρόταση στο Ευρωκοινοβούλιο. Το προτεινόμενο Ταμείο είναι μια συγκεκριμένη αντιπρόταση στον σημερινό μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Μονάδας Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), με κριτήρια την ενίσχυση της αλληλεγγύης και την προώθηση κοινωνικά αποτελεσματικών επενδύσεων στο πλαίσιο της ΕΕ. Ισοδυναμεί με τη δημιουργία ενός δημόσιου χρηματοπιστωτικού τομέα, ανεξάρτητου από τις χρηματαγορές, που θα χρηματοδοτεί εθνικά δημόσιες επενδύσεις για την ενίσχυση της απασχόλησης, της έρευνας, τη βελτίωση των δημόσιων υπηρεσιών και τη δημιουργία περιβαλλοντικά βιώσιμων υποδομών. Οι πόροι του Ταμείου θα προέρχονται από την επιβολή ενός φόρου επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, από έναν ενισχυμένο προϋπολογισμό της ΕΕ και από πόρους της ΕΚΤ, ενώ θα υπάγεται σε πολιτικό έλεγχο από το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και τους ευρωπαίους κοινωνικούς εταίρους.